

บทที่ 2

แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในโครงการไทยเที่ยวไทยและท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยอนุมัติให้กรมส่งเสริมการเกษตรประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดำเนินการในโครงการท่องเที่ยวเกษตรชุมชน ภายใต้มาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช) ในการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการเกษตรที่น่าสนใจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารจัดการ ส่วนภาครัฐจะสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่และการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็จะกระจายไปสู่เกษตรกรและชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545) ได้บรรจุโครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางการเกษตร ไว้เป็นภารกิจหนึ่งของกรมส่งเสริมการเกษตรเพื่อมารับผิดชอบการดำเนินงานโดยตรง ประกอบด้วย 4 กลุ่มงาน คือ

1. กลุ่มบริหารทั่วไป
2. กลุ่มนโยบายและพัฒนาระบบท่องเที่ยว
3. กลุ่มพัฒนาพื้นที่และบริหารจัดการ
4. กลุ่มส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

โดยดำเนินการครอบคลุมการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาบุคลากร ระบบบริหารจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การจัดการรายได้และการประชาสัมพันธ์

นโยบายรัฐบาลในทุกสมัยจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพราะสามารถนำเงินตราเข้ามาประเทศได้ไม่ต่ำกว่าปีละสองแสนล้านบาท (วารสารส่งเสริมการเกษตร, 2544 : 2-4) ซึ่งถือเป็นรายได้หลักของประเทศ โดยที่ผ่านมามีประเทศไทยได้พัฒนาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นหนักในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งช้อปปิ้ง ทำให้เกิดเมืองท่องเที่ยวหลักซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีใน หมู่นักท่องเที่ยวคนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทั่วไป เช่น กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต กระบี่ เชียงใหม่ พัทยา และ กาญจนบุรี เป็นต้น

การดำเนินงานโครงการท่องเที่ยวชุมชนเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ผ่านมามีการจัดตั้งและพัฒนาจุดบริการนักท่องเที่ยวในชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรกรรมที่มีศักยภาพจำนวน 29 จังหวัด 39 แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถจัดเป็นประเภทได้ 3 รูปแบบหลักคือ

1. ประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร เป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในชุมชนซึ่งมีจุดเด่นโดยเฉพาะ เช่น หมู่บ้านหัตถกรรม หมู่บ้านชาวนาใน ภาคกลาง หมู่บ้านกล้วย หมู่บ้านดงตาล ซึ่งนอกจากมีกิจกรรมเด่นแล้วต้องมีกิจกรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจประกอบด้วย

2. จุดท่องเที่ยวประเภทรายบุคคล และรายกิจกรรม เป็นจุดท่องเที่ยวที่เป็นสวนหรือไร่ของเกษตรกรรายใดรายหนึ่ง โดยเฉพาะที่มีความโดดเด่นและประสบความสำเร็จในกิจกรรมการเกษตรเฉพาะด้าน เช่น สวนมังคุด สวนทุเรียน สวนลองกอง การทำกิจกรรมผสมผสาน ไม้ดอกและพืชผักต่าง ๆ

3. จุดท่องเที่ยวประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์เป็นจุดท่องเที่ยวเกษตรที่มีการจัดเทศกาลงานมหกรรมทางการเกษตร เช่น งานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะ โรงเรียนหรือฤดูกาลติดดอกออกผลของผลผลิตทางการเกษตรเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ทุ่งดอกทานตะวัน ทุ่งดอกบัวตอง เป็นต้น

การดำเนินการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวชุมชนเกษตรมีการพัฒนาใน 3 ด้าน คือ

1. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ลานจอดรถ ห้องสุขา จุดต้อนรับ ป้ายทางเดิน ตามความเหมาะสมของพื้นที่และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมได้

2. การปรับปรุงภูมิทัศน์และการต่อ ยอดเทคโนโลยี ภูมิทัศน์ที่สวยงามจะสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและมีผลในด้าน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดสวนหย่อมด้วยพืชสมุนไพรและพืชหายากในท้องถิ่น การทำสวน ทำไร่ ปลูกไม้แขวน ไม้ประดับด้วยผักสวนครัว ซึ่งการปรับปรุงภูมิทัศน์ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความกลมกลืนกับวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น ส่วนการต่อยอดเทคโนโลยีการผลิตเป็นการพัฒนาการผลิตและเทคนิคการถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรให้มีความสมบูรณ์และเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น

3. การพัฒนาบุคลากร เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเรื่องใหม่สำหรับเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร จำเป็นที่จะต้องให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจหลักการ พัฒนา การวางแผนพัฒนาจุดท่องเที่ยว กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการทั้งการจัดการทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการรายได้ของชุมชน การประชาสัมพันธ์ การสร้างเอกลักษณ์เพื่อ

สร้างจุดขายและกระตุ้นนักท่องเที่ยวให้มีการมาเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การเปิดเทศกาล ชิมผลไม้ การร่วมกิจกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละจุดได้คำนึงถึงสภาพภูมิทัศน์ สภาพภูมิอากาศ ความปลอดภัย ความสะดวกในการเดินทางและการเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวแต่ละจุดกับจุดท่องเที่ยวหลักเป็นปัจจัยสำคัญ

สำหรับสัดส่วนของการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญในด้านพัฒนาบุคลากรในการชี้แจงและทำความเข้าใจในโครงการแก่เจ้าหน้าที่ฯ เกี่ยวข้องและเกษตรกรเป็นประจำเป็นสิ่งสำคัญก่อนการลงพื้นที่ของผู้รับผิดชอบโครงการร่วมกันทุกระดับเพื่อสำรวจพื้นที่ เส้นทางและการวิเคราะห์ศักยภาพการเตรียมพร้อมให้ชุมชนไปพร้อมๆ กันกับการออกแบบสิ่งที่ก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีผลการดำเนินการดังนี้

1. มีการประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่และเกษตรกรที่ร่วมโครงการแล้ว 260 คน ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยว 33 จุด
2. จัดอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการ และการเป็นผู้นำชมให้แก่เกษตรกรแล้ว 330 คน ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยว 33 จุด
3. การปรับปรุงสิ่งก่อสร้างทั้งโครงสร้างพื้นฐาน การตกแต่งภูมิทัศน์ การพัฒนาจุดบริการข้อมูล ป้ายสื่อความหมาย ป้ายชี้ทางและจุดสาธิตแสดงกิจกรรมการเกษตร ดำเนินการแล้วเสร็จทุกจุดเมื่อเดือนธันวาคม 2540
4. มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเพิ่มขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป ได้แก่ เส้นทางกระบี่ พังงา ภูเก็ต

สำหรับในปี 2545 มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใน 54 จุด 49 จังหวัด มีแนวทางการดำเนินงาน 5 ขั้นตอนคือ

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชน
2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
3. การพัฒนาบุคลากร
4. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
5. การติดตามนิเทศน์และประเมินผล

ซึ่งได้มีจุดเน้นของการดำเนินการด้านการทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการและเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการถึงแนวคิดหลักของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พร้อมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการทั้งด้านอนุรักษ์อาชีพการเกษตรและสิ่งแวดล้อม การจัดการรายได้ การพัฒนาพื้นที่ตามความเหมาะสมของสภาพภูมิทัศน์และประเพณี วัฒนธรรมเฉพาะถิ่น รวมไปถึงการดำเนินการด้านการตลาดร่วมกับหน่วยงานหลัก คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะช่วยกระจายปริมาณนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวหลักไปสู่พื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งรายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวก็จะกระจายสู่เกษตรกรในชุมชนไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและรายได้จากการให้บริการ เช่น การให้บริการที่พัก อาหารและเครื่องดื่มและรายได้จากอาชีพใหม่ เช่น การเป็นวิทยากรนำชม นอกจากนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงไปถึงการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต การประสานงาน ด้านการตลาด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนนักท่องเที่ยวก็ได้รับความรู้ได้ ประสบการณ์ใหม่ๆ และเกิดความประทับใจต่อวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรมของไทย ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาอาชีพต่อไป

2. รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากบทความของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตร กรมวิชาการเกษตร (การท่องเที่ยวเกษตรกับการสร้างรายได้ของเกษตรกร, 2542 :3 อ้างใน นงเยาว์, 2544 :20-21) ได้กล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลายๆ กิจกรรม แล้วแต่สภาพของจุดท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิต แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงามและหลากหลาย เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผักในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าตื่นตาตื่นใจ แปลงรวบรวมพันธุ์ชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ทั่วโลก การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ทางเกษตร เช่น การปลูก ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง การเลี้ยงครั่ง การแสดงประเพณีวัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การดำนา การเก็บเกี่ยว การซ้อมข้าวหรือการค้าข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูป การแสดงงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ การแสดงอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องไม้ และวิธีการเกษตรของไทยในอดีต

2. การให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น การเข้าชมสวนเกษตร เช่น สวนดอกไม้ สวนผัก สวนสมุนไพร สวนไม้ผล โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตกินเองจากต้นในสวนหรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองได้ มีทั้งความสวยงาม ความแปลกตาและบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ชีควาย นั่งเกวียน ไถนา กรีดยาง ยกยอ พายเรือ ทอดแห

3.การให้นักท่องเที่ยวแพคเกจในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวแพคเกจในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับการบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด และสะอาด

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูป และเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ ซึ่งอาจมีประกาศนียบัตรให้ฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน การทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนด การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยแคะ การนวดแผนโบราณ การอบสมุนไพร และการเผาข้าวหลาม ฯลฯ

5.การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร สินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพคัม ข้าวโพคั่ว ถั่วคัม เผือกคัม มันคัม อ้อยเคี้ยว ผลไม้สด อาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ

6.การให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ ให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตร ได้สัมผัส พบเห็น ดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจ โดยร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกและจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ นอกจากจะเอื้อผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชน จากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (อ้างใน นงเยาว์, 2544:21-23) ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวเกษตรควรประกอบไปด้วย

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดให้มีจุดที่เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในชุมชน (Visiting Center) เพื่อเป็นศูนย์กลางที่นักท่องเที่ยวจะเข้าชมกิจกรรมการเกษตรในแหล่งชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวต่างๆ เป็นการเอื้ออำนวยในการให้ความรู้และข้อมูลเบื้องต้นต่างๆ ก่อนและหลังดูงานในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดความสะอาดและความพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถานที่จอดรถจอดเรือ สถานที่พักผ่อน สถานที่แสดงกิจกรรมการเกษตร สถานที่จำหน่ายสินค้า สถานที่จำหน่าย

เครื่องดื่ม ห้องสุขา ส่วนแสดงวิชาการในด้านการเกษตร เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำนาข้าว

2. การพัฒนาจุดบริการนักท่องเที่ยว เป็นการปรับพัฒนาบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดในข้อที่ 1

3. การประชุมชี้แจง จัดประชุมชี้แจงการดำเนินการ โครงการท่องเที่ยวเกษตร แก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องบริษัทนำเที่ยว ผู้แทนกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ รูปแบบ การดำเนินงานโครงการ ตลอดจนผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการเข้าร่วมดำเนินธุรกิจ การให้บริการนักท่องเที่ยว

4. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมดำเนินธุรกิจและบริการภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

5. การจัดการและบริหารโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพจึงกำหนดให้มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ คณะกรรมการและหน่วยปฏิบัติการที่รับผิดชอบโครงการดังนี้

5.1 จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการท่องเที่ยว” ขึ้น ที่กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการโครงการ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเกษตร” เพื่อกำหนดแนวทางและควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.3 แต่งตั้ง “เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวเกษตรระดับภาค” จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทั้ง 6 ภาค เพื่อติดตามงานและประสานงานการท่องเที่ยวเกษตรของสำนักงาน

5.4 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเกษตรในระดับจังหวัด”

6. การจัดการและการให้บริการของกลุ่มเกษตรกร ให้คำแนะนำและดูแลช่วยเหลือเกษตรกรในการวางรูปแบบการบริหารงานภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มและแบ่งภารกิจในการทำงานและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชม

7. การจัดการระบบรวบรวมและกระจายสินค้า ที่จะนำมาจำหน่ายภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูป หัตถกรรม ของที่ระลึก ซึ่งจำเป็นต้องจัดระบบการวางจำหน่าย เพื่อให้สินค้ามีความหลากหลาย น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้อง

จะต้องจัดให้มีคณะทำงานกำหนดประเภทสินค้า รวมทั้งการจัดการในการนำสินค้าออกวางพร้อมจำหน่ายตลอดเวลา

8. การจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกรในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มสมาชิกในด้านต่างๆ ได้แก่

8.1 จัดทำเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

8.2 จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.3 เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไปทัศนศึกษา ดูงานตามสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

8.4 ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ ให้คำแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.5 ประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวทั้งใน และต่างประเทศในการนำนักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัท เข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

9. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการ โดยใช้วิธีการดำเนินงานเหมือนในข้อที่ 1

10. การติดตามและรายงานผล ให้มีการรายงานผล การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคให้ศูนย์อำนวยการ โครงการท่องเที่ยวเกษตร ออกติดตามการดำเนินงาน ให้ข้อเสนอแนะ และการปรับปรุงแก้ไขทุกเดือน พร้อมทั้งจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) (อ้างโดย กนก, 2545:8-9) กล่าวถึงรูปแบบและการประกอบอาชีพของเกษตรกร วัฒนธรรมท้องถิ่น เกี่ยวข้องต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังนี้ คือ

1. รูปแบบการทำนา ที่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมในการเตรียมดิน และเกี่ยวเกี่ยว เช่น การใช้กระบือ โคไถนา การเกี่ยวเกี่ยวและการนวด โดยใช้แรงงานคน ประกอบอาชีพเสริมได้แก่ การเพาะเห็ด ยกยอ ตกปลา เป็นต้น วัฒนธรรมการทำเกษตรแบบนี้เป็นวงจรชีวิตที่สามารถพบเห็นได้บริเวณจังหวัดอยุธยาและอ่างทอง

2. รูปแบบเกษตรผสมผสาน ได้แก่การปลูกผักปลอดสารพิษ ร่วมกับผลไม้และชุดบ่อเลี้ยงปลาหรือทำนาควบคู่กัน ไป สามารถทำผักสด ขายผลไม้ บึงปลาหรือกุ้งขายให้นักท่องเที่ยว

3. รูปแบบสวนผลไม้ ไม้ผลที่เป็นที่นิยมของชาวต่างชาติ ได้แก่ มะม่วง ส้มโอ ชมพู่ พบปลูกบริเวณจังหวัดนครปฐม เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง พบปลูกบริเวณจังหวัดระยอง จันทบุรี ปราจีนบุรี ลำไย ลิ้นจี่ พบปลูกบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ซึ่งสามารถจัดเทศกาลชิมผลไม้ของแต่ละจังหวัดได้

4. รูปแบบไม้ดอก ไม้ประดับ ได้แก่ สวนกล้วยไม้ที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี แปลงกุหลาบที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดตากและจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

5. รูปแบบเกษตรเชิงอนุรักษ์ ผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลายจังหวัด เช่น สวนเมี่ยง สวนชา ที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

6. รูปแบบการศึกษาและศูนย์วิจัยทดลองของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอ จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาหน่วยราชการต่างๆ เช่น กรมประมง กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น

7. โครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ เช่น โครงการหลวงคอกอินทนนท์ โครงการหลวงห้วยลึก โครงการหลวงคอกอ่างช้าง และโครงการพัฒนาคอกคอง เป็นต้น

8. รูปแบบชุมชนเกษตร เช่น ชุมชนประมง ชุมชนสวนยาง ชุมชนชาวเขา สหกรณ์นิคมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปด้วย

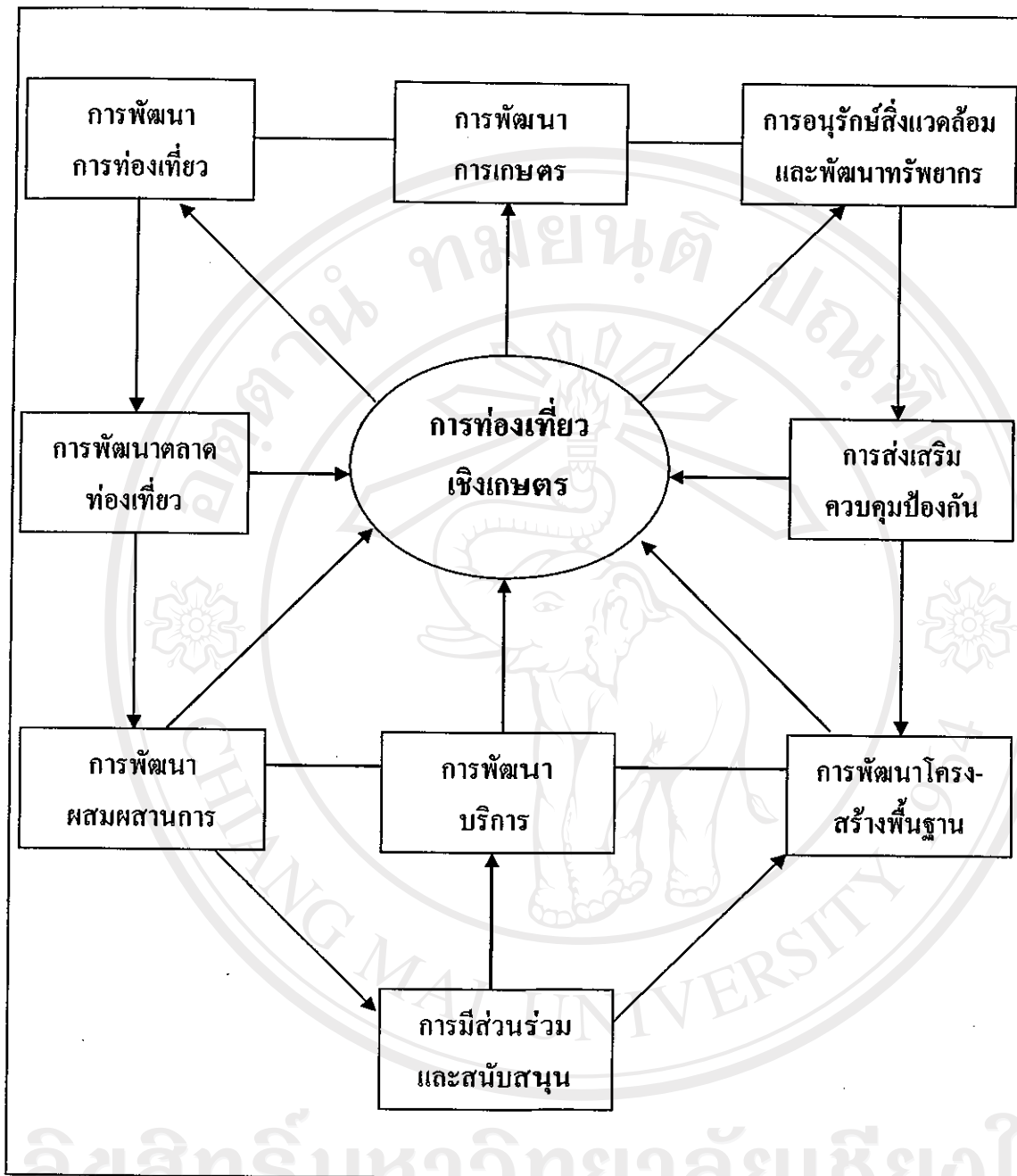
9. รูปแบบสวนเกษตรหรือฟาร์มของเอกชน เช่นสวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ไร่มีเงิน จังหวัดเพชรบูรณ์ ไร่บุญรอด จังหวัดเชียงราย ฟาร์มแม่สา และฟาร์มผีเสื้อ จังหวัดเชียงใหม่ ฟาร์มจระเข้ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น

10. รูปแบบตลาดการเกษตร เช่น ตลาดดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตลาดไทสี่มุมเมือง จังหวัดปทุมธานี ตลาดจอนตลาดผลไม้ในเทศกาลต่าง ๆ

การกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544 :38 อ้างใน, ยุริพรรณ 2545:13-14) ได้กล่าวถึงแนวคิดองค์ประกอบด้านนโยบายว่าต้องประกอบด้วยกระบวนการในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนโยบายแต่ละด้านต้องสอดคล้องกับนโยบายหลักของประเทศ ซึ่งได้แก่ การกำหนดให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาการเกษตร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและยังเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ รวมถึงการวางแนวทางการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทอื่นอย่างผสมผสาน ดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 แนวคิดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2544)

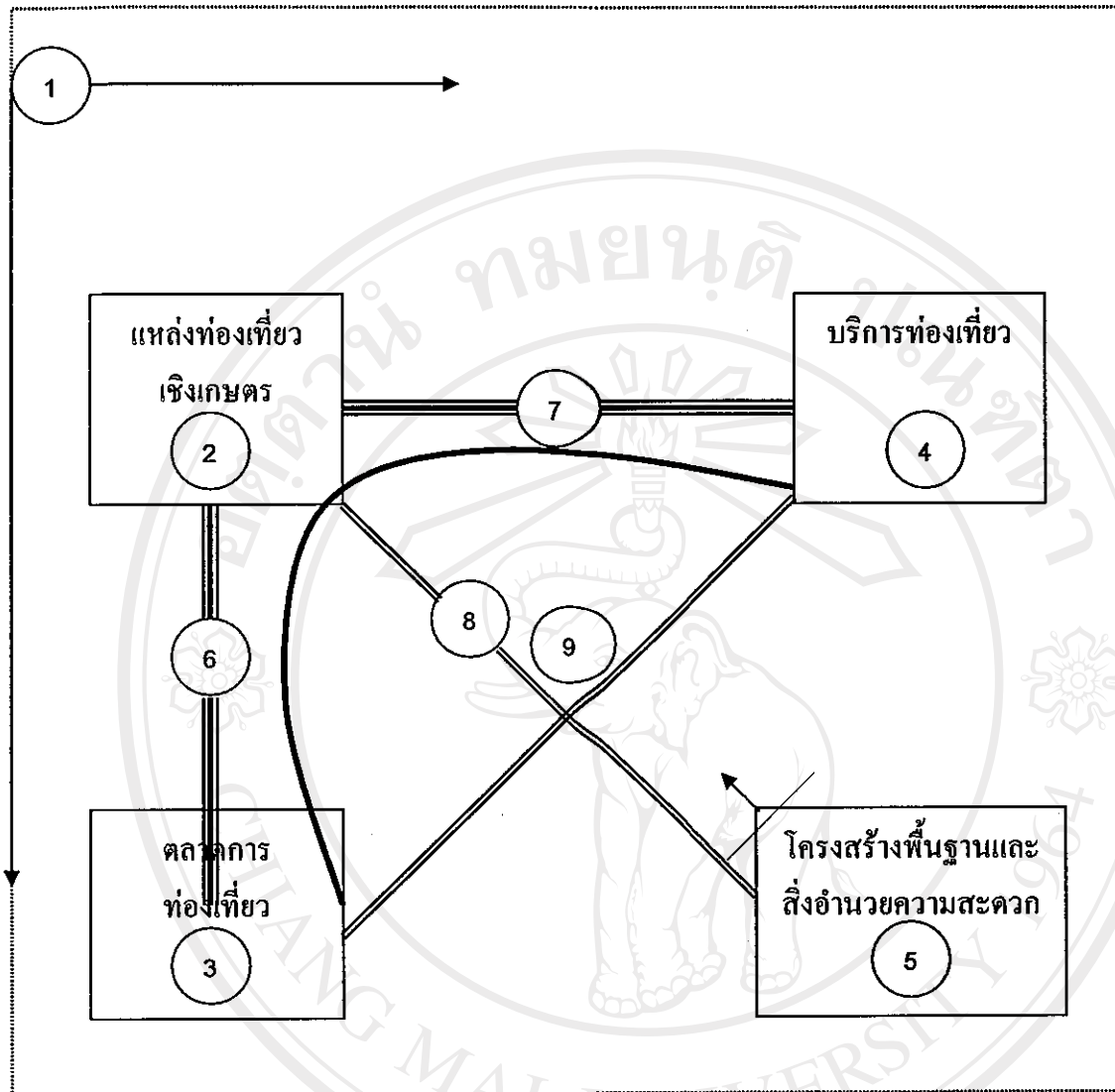
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท., 2544 :31 อ้างใน, ยวีพรรณ 2545:15-16)) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นจะต้องมีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการพัฒนาโดยรวม และสามารถปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการกำหนดให้มีแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยขึ้น เพื่อการพัฒนาได้ต่อไป ดังแผนภูมิที่ 2.2 และ 2.3

แผนภูมิที่ 2.2 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2544)

แผนภูมิที่ 2.3 แนวคิดโครงสร้างระบบการพัฒนา และจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,2544)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้แนวคิดระบบการพัฒนา และจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ดังแผนภูมิที่ 2.3) โดยอธิบายในลักษณะของความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยความสัมพันธ์ของระบบพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น อันดับแรกจะต้อง เริ่มต้นที่องค์กรและสถาบันในการเป็นหน่วยงานให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการตลาดการท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วยังมีการ พัฒนาในด้านการบริการท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตร ซึ่งเป็นขั้นตอนในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับแหล่งท่องเที่ยว การบริการ ทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญสอดคล้องกับแต่ละประเภทของการท่องเที่ยวเชิง เกษตร และในขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการจัดการควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการจัดการ ระบบข้อมูลข่าวสาร/ เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกิดการยั่งยืนทางการ ท่องเที่ยว

3. แนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาจากระบบ ท่องเที่ยว มีองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร ตลาดการท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 อ้างใน, งามศรี 2545 : 19-20) กล่าวคือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร ทรัพยากรการเกษตร หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ใน การผลิต ผลผลิตทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นแสงแดด ดิน น้ำ ตลอดจนพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์ และเกิด การจัดการโดยมนุษย์ ให้ก่อเกิดผลผลิตทางการเกษตร เพื่ออุปโภคบริโภค ซึ่งในที่นี้อาจเรียก ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร โดยให้ความหมายคือ แหล่งเกษตรกรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อ แหล่งโดยครอบคลุมบทบาทของพื้นที่ กระบวนการ และกิจกรรมการเกษตร ซึ่งสามารถคัดเลือก นำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

2. ตลาดการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะ เป็นตลาดที่ให้ความสำคัญ กับการท่องเที่ยวเฉพาะเรื่องมากขึ้น นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น การศึกษา วิถีชีวิต การศึกษาวัฒนธรรม โบราณสถานวัตถุเฉพาะด้าน จึงทำให้มีความชัดเจน ในด้านการจัดการการตลาดมากขึ้น

3. บริเวณการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การบริการ นำเที่ยว จะต้องเกี่ยวเนื่องกับการเกษตรชนบท ตัวอย่างบริการที่ชัดเจนคือ ที่พักบ้าน (Home Stay) และที่พักตามสวนเกษตรต่างๆ (Farm Stay)

ชูลิทธิ (2543) ได้เสนอแนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวจะเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมผสานกัน มิลล์ (Mill) และมอร์ริสัน (Morrison) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด หรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในเรื่องระบบสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี (Hospitality) คือนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ มิลล์ (Mill, 1990 : 22-24 อ้างใน ชูลิทธิ 2543 : 32-33) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การขนส่ง และการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี โดยอธิบายได้ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ด้านการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และการให้ความบันเทิง

1.1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทุกๆ พื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม น่าประทับใจ ซึ่งเกิดจากลักษณะของธรรมชาติ เช่น อ่าว แหล่ม เกาะ หน้าผา โขดหิน ฯลฯ

1.1.1) สถานที่น่าสนใจ (Site) เช่น อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเกาะแม่เกาะ อันเป็นบ่อเกิดของทะเลสาบในหุบเขาที่น่าประทับใจ

1.1.2) เหตุการณ์น่าสนใจ (Event) ในบางฤดูกาลจะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรม ของแต่ละสถานที่ กิจกรรมนั้นก็กลายเป็นเหตุการณ์ที่น่าสนใจดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ประเพณีลอยกระทงและสงกรานต์ จังหวัดเชียงใหม่ ในประเทศไทยมีประเพณีต่างๆ ซึ่งปฏิบัติติดต่อกันมาแต่โบราณมากมาย และกระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ประเพณีดังกล่าว อาจเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา ที่แตกต่างกัน แต่พอจำแนกประเภทได้ ดังนี้

ก. ประเพณีเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีหรือสิ่งลึกลับ (Animism) ก่อให้เกิดประเพณี ฟ้อนผีมด ผีเม็ง ของภาคเหนือ หรือ ประเพณีการไหว้ผีบ้าน ผีป่า ผีฝาย ของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย

ข. ประเพณีเกิดจากเรื่องของธรรมชาติ ก่อให้เกิดประเพณีการขอฝน เช่น แห่นางแมว แห่งปลาทอง จังหวัดลำพูน

ค. ประเพณีเกิดจากพุทธศาสนา ก่อให้เกิดประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีชักพระ ประเพณีบวชนาค ประเพณีปอยส่างลอง

ง. ประเพณีเกิดจากศาสนาพราหมณ์ ก่อให้เกิดพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ หรือ ประเพณีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก

1.2) วัฒนธรรม วัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ คือ วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ อาจเหมือนกันหรือแตกต่างกัน วัฒนธรรมอาจแสดงออกในรูปแบบของศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของประชาชน จารีตประเพณี ทั้งอดีตและปัจจุบัน

1.3) ชาติพันธุ์ เหตุผลอย่างหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของประชาชนก็เพื่อต้องการเยี่ยมชมเพื่อนและญาติมิตร คนมีความต้องการที่จะกลับไปเยี่ยมเยือนแผ่นดินเดิมของตน

1.4) แหล่งบันเทิง นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ก็เพราะมีแหล่งบันเทิง สำหรับพักผ่อนหย่อนใจจัดไว้ให้ แหล่งบันเทิงมิใช่หมายถึง สถานเริงรมณ์ยามราตรีเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายถึง สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ฯลฯ แหล่งบันเทิงที่คิดควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วย มิใช่เป็นฝ่ายนั่งชมเพียงอย่างเดียว

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ที่สำคัญในการท่องเที่ยวมี 4 ประการ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานบริการ เช่น ร้านขายของที่ระลึก สถานที่นันทนาการ ฯลฯ และปัจจัยพื้นฐาน (Mill, 1990 : 24-26 อ้างใน ชูสิทธิ์ 2543 : 40-42)

2.1) ที่พัก (Lodging) ที่พักเป็นสิ่งสำคัญในการเดินทาง นักท่องเที่ยวอาจพักกับญาติหรือเพื่อน แต่อีกส่วนหนึ่งก็ต้องการที่พัก ซึ่งต้องเช่าอาศัยอยู่ชั่วคราวในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักอาจมีหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท (Resort) เกสต์เฮาส์ (Guest House) หรือที่พักลักษณะอื่นๆ

2.2) ร้านอาหารและเครื่องดื่ม (Bars and Restaurants) นักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่มมากกว่าปกติเมื่อเดินทางท่องเที่ยว การจัดอาหารในแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีทั้งอาหารประจำชาติของนักท่องเที่ยวและอาหารท้องถิ่น

2.3) สถานบริการ (Support Services) สถานบริการ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด สถานที่นันทนาการ ฯลฯ เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ในการอำนวยความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดขึ้นให้เพียงพอกับความต้องการ ในด้านร้านขายของที่ระลึก นอกจากเป็นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติด้วย

2.4) ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในด้านการท่องเที่ยว ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ระบบการสื่อสาร การคมนาคม สาธารณูปโภค ในแหล่งท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะทำให้เกิดความสะดวกในการจองที่พัก การติดต่อกับครอบครัว ความสะดวกสบายในการเดินทาง และความสุข ความเพลิดเพลินในการพักผ่อน นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดความประทับใจในการท่องเที่ยวแล้ว ยังทำให้ท้องถิ่นเกิดการพัฒนาและส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วย

3. การขนส่ง (Transportation) การท่องเที่ยวเกิดจากการที่ประชาชนต้องการเดินทางไปสู่สถานที่ซึ่งมีความแตกต่างในด้านวัฒนธรรม ภูมิอากาศ และภูมิประเทศ เพื่อสัมผัสสิ่งที่แปลกออกไปจากประสบการณ์เดิม ดังนั้นการขนส่งจึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว สะดวกสบาย และปลอดภัย การเดินทางของประชาชนมิได้วัดรูปแบบของระยะทางแต่วัดด้วยเวลาของการเดินทาง ถึงแม้ว่าระยะทางจะไกลแต่ถ้าประหยัดเวลาในการเดินทาง ประชาชนก็พร้อมที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงยานพาหนะ ถนน และระบบการจราจรให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

4. การต้อนรับ (Hospitality) การต้อนรับนักท่องเที่ยวของ ประชาชนแต่ละพื้นที่ ย่อมแตกต่างกันออกไป การต้อนรับเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ทั้งนี้เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการกลับไปยังสถานที่เดิม ความประทับใจที่เขาได้รับ เกิดจากการต้อนรับของประชาชน หรือพนักงานบริการในพื้นที่มากกว่าสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวอาจทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดเจตคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวได้หลายประการ และเน้นให้เห็นว่างานบริการมีลักษณะพิเศษ ซึ่งต้องใช้แรงงานคนที่มีความสุภาพอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ รวดเร็ว ว่องไว บุคลิกดี และมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พร้อมจะรับใช้บุคคลอื่นตลอดเวลา โดยมีได้คิดค่าตอบแทนเป็นหลักสำคัญ

4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยว

บุญเลิศ (2542 : 221-225) ได้กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลหลายแห่ง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้น การจัดทำแผนหลัก และการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นส่วนสำคัญให้การดำเนินการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวไปสู่จุดหมาย มีการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยการเพิ่มบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ซึ่งก็หมายความว่า ประชาชนสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนได้มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ก็ได้กำหนดแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์กรชุมชนท้องถิ่นแบบยั่งยืน ในการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงต้องมีการศึกษาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

4.1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมาสู่ท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นคือผู้รับรู้ปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอยู่ที่ความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยการกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการเรียนรู้ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกัน จึงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายรูปแบบ แต่ที่นิยมกันมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผนพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์การชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจาต่อรองนั้น รัฐบาลมักเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงขององค์กรชุมชนท้องถิ่น เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักชวนจากบุคคลภายนอก หรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการติดตามประเมินผลสำเร็จของโครงการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

4.2) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนับเป็นรูปแบบที่สร้างโอกาสให้แก่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม วิธีการทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้ คือ

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมแก้ปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหาร โครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การได้สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการได้สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็น โดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

4.3) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น รวมตลอดถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์ได้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยว ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้องควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

การท่องเที่ยวของท้องถิ่นคน การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว และการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ถ้าหากชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น อันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ ซึ่งทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจะต้องมุ่งสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะแห่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับ ดังนี้ คือ

- 1) ระดับนโยบาย จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2) ระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนงาน หรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างชัดเจน
- 3) ระดับปฏิบัติ จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนท้องถิ่นทุกคนได้ดำเนินการอย่างถูกต้องแล้ว
- 4) ระดับการประเมิน จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในการตัดสินใจติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

5. แนวคิดการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีแผนงานที่ดีและแผนงานที่ดีควรประกอบด้วยแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับปัจจัยภายในและภายนอก และแผนปฏิบัติการที่ทำให้แผนกลยุทธ์เป็นจริงได้ โดยกลยุทธ์ของแต่ละองค์กรจะถูกกำหนดตามธรรมชาติและลักษณะขององค์กรนั้นๆ โดยองค์กรจะกำหนดกลยุทธ์ได้นั้น ต้องรู้สถานภาพหรือสภาวะขององค์กรของตนเสียก่อน ซึ่งต้องมีกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับตนเอง วิธีการ และเทคนิคในการวิเคราะห์สถานะขององค์กร และกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ มีหลายวิธีด้วยกัน และรูปแบบหนึ่งที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย คือ SWOT ซึ่งเป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths,

Weaknesses, Opportunities, and Threats ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กรนั้นๆ เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการที่มีประสิทธิภาพในองค์กร (นันทิยา และ ณรงค์)

5.1) กระบวนการวิเคราะห์ SWOT

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการสร้างกลยุทธ์สำหรับองค์กรธุรกิจชุมชน โดยพบว่าคุณลักษณะที่สำคัญของกระบวนการวิเคราะห์นี้มีอยู่ 7 ประการ (นันทิยา และ ณรงค์ 2543 : 10-15) ดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็น

5.1.1) การมีส่วนร่วมทุกระดับ

ผู้นำเป็นผู้ที่มีอิทธิพลและมีส่วนร่วมสูงสุดในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่ม ผู้นำจะเป็นผู้คิดเริ่มค้นหาปัจจัย ดัดสินใจ ตลอดจนสามารถเสนอกลยุทธ์ทางเลือกได้ ส่วนผู้นำระดับรอง เช่น สมาชิกคณะกรรมการบริหารและพนักงานที่มีความรับผิดชอบสูง มีส่วนร่วมระดับกลางมักเป็นฝ่ายฟังอภิปรายบางจุดที่ตนไม่เห็นด้วย แต่ร่วมการตัดสินใจ และเข้าร่วมตลอดกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ถึงแม้ว่าผู้นำระดับรองจะมีส่วนร่วมในระดับกลาง แต่ก็มีผลดี 3 ประการ คือ 1) ทำให้ผู้นำระดับกลางทราบภาพรวมของงานกลุ่มย่อยอย่างชัดเจน 2) มีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ของกลุ่ม 3) ยังผลให้เกิดความเข้าใจร่วมของการทำงานเป็นทีม โดยกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ยังเอื้อให้สมาชิกได้ซักถาม เสนอแนะ และมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์ ซึ่งคุณค่าของ SWOT อยู่ที่ตัวกระบวนการที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการมีส่วนร่วมจากบุคคลทุกระดับขององค์กร

5.1.2) กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นเวทีการเรียนรู้ระหว่างผู้นำระดับต่างๆ 3 ลักษณะ คือ 1) ผู้นำหลักสามารถถ่ายทอดข้อมูลสู่ผู้นำระดับกลาง 2) ผู้นำระดับกลางได้เรียนรู้ประสบการณ์จากผู้นำหลัก และ 3) ผู้นำทุกระดับได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เข้าร่วม ต้องคิดอย่างจริงจัง ต้องเสนอความคิดของตนต่อกลุ่ม ต้องอภิปรายโต้แย้ง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และที่สำคัญต้องตัดสินใจเลือกทิศทางและกลยุทธ์ของกลุ่มจากขั้นตอนแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT เอื้อให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เรื่องหลัก 2 เรื่อง คือ 1) ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เรื่องของกลุ่มของตนได้กระฉ่งขึ้น 2) กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ยังเป็นเวทีการเรียนรู้เรื่องการวางแผนแบบทีมและเป็นระบบ ผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้วิธีการวางแผน และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ ผู้เข้าร่วมจะได้แผนกลยุทธ์ที่มาจาก การสร้างสรรค์ของเขาเอง

5.1.3) การใช้เหตุผล

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ผู้เข้าร่วมต้องใช้ความคิดและอภิปรายถึงเหตุผลต่างๆ ในการตัดสินใจ ซึ่งทำให้เกิดความรอบคอบในการกำหนดกลยุทธ์ หลายครั้งที่กลุ่มมีการโต้แย้งอภิปราย และแบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้าน กระทั่งต้องใช้คะแนนเสียงเป็นตัวชี้วัดขาดการเลือกหัวข้อสรุปหนึ่งๆ กระบวนการวิเคราะห์ SWOT จึงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ กำหนดกลยุทธ์

5.1.4) การใช้ข้อมูล

การใช้ข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการวิเคราะห์ SWOT หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้เข้าร่วมจะต้องใช้ข้อมูลในการวางแผนกลยุทธ์ หากผู้เข้าร่วมมีข้อมูลน้อยหรือไม่มีข้อมูลกลยุทธ์ที่ได้จะไม่มีฐานของความจริงกลุ่ม โอกาสที่จะกำหนดกลยุทธ์ผิดพลาดเป็นไปได้มาก ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการวิเคราะห์ SWOT มาจาก 3 แหล่ง คือ 1) จากประสบการณ์ทำงานของผู้เข้าร่วม 2) จากผลการศึกษาวิเคราะห์ห้องคักร และ 3) จากแหล่งข้อมูลภายนอก เช่น วิทยากรที่เชิญมาให้ความรู้และเพิ่มเติมข้อมูล เป็นต้น ซึ่งข้อมูลที่นำมาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์ SWOT นั้นต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง โดยข้อมูลจากทั้งสามแหล่งจะตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกันและกัน ยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลนั้นๆ ต้องเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มทั้งทางบวกและลบ ข้อมูลที่สำคัญและถูกต้องนี้ ทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการ SWOT 3 ประการ คือ 1) เอื้อให้เกิดการมองการณ์ไกล ได้ดี 2) กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับสถานการณ์ และ 3) ระบุ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

5.1.5) การกระตุ้นให้คิดและเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT อำนวยให้เกิดการคิด วิเคราะห์ เพราะผู้เข้าร่วมจะเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ผู้เข้าร่วมจะเป็นผู้กระทำการต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน หากผู้เข้าร่วมทำไม่ได้ในขั้นตอนใดก็ไม่สามารถข้ามไปได้ ดังนั้นกระบวนการวิเคราะห์ SWOT จึงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายโต้เถียงเพื่อบรรลุถึงการตัดสินใจร่วมกัน ทำให้เกิดการคิด การมอง และความเข้าใจแง่มุมใหม่ โดยผู้เข้าร่วมอาจจะยังไม่เคยคิดหรือเห็นแง่มุมใหม่นี้มาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นของกลุ่มหรือคัลลิตายสถานการณ์ที่ซับซ้อนให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ไม่ได้เป็นประเด็นซ่อนเร้นโดยความตั้งใจของใคร แต่เป็นประเด็นซ่อนเร้นโดยสถานการณ์ ทำให้ความชัดเจนดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์ที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

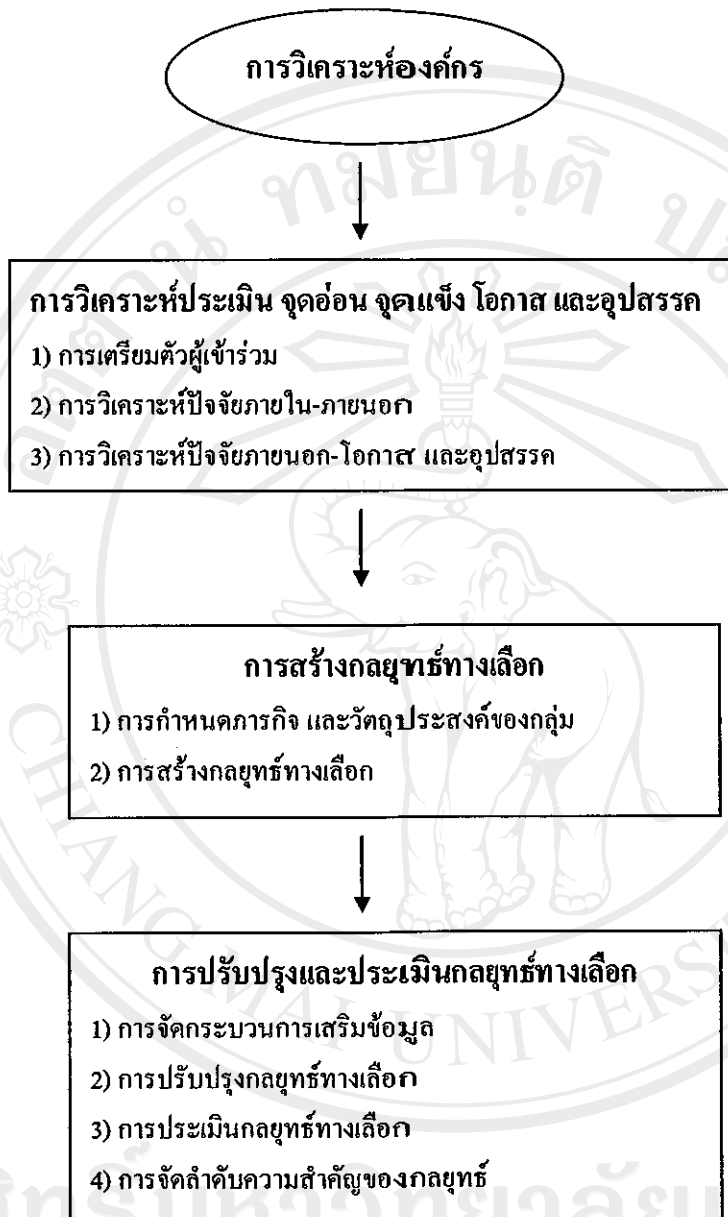
5.1.6) การเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา

จากการที่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ใช้เหตุผล อภิปรายและแลกเปลี่ยน จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจของเขาเองในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่ม กระบวนการวิเคราะห์ SWOT จึงช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ และการปฏิบัติตามแผนยังต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หรือมีตัวแปรบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนนั้นๆ ได้ ดังนั้นกระบวนการวิเคราะห์ SWOT จึงควรใช้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

5.1.7) การปฏิบัติทันที

จากการที่กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เปิดเผยให้เห็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหา ซึ่งผู้ร่วมพิจารณาว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผน ผู้เข้าร่วมจะลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้นๆ ทันที หรือบางที่อาจจะไม่รอสิ้นสุดกระบวนการ เขาตัดสินใจแก้ไขปัญหานั้นๆ เลย จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ทำให้เกิดผลการปฏิบัติทันที

ขั้นตอนกระบวนการวิเคราะห์ SWOT

ในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือและวิธีการสำหรับนักวางแผนในการกำหนดแนวทาง และมาตรการในการพัฒนาการดำเนินงานหรือโครงการใดๆ ของกลุ่มองค์กร ชุมชน ให้เป็นไปอย่างมีเป้าหมาย สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์หรือศักยภาพพื้นที่ที่จะพัฒนา ซึ่ง การกำหนดแผนกลยุทธ์มีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง โดยในการกำหนดแผนกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับจุดเด่น จุดด้อย หรือที่เรียกว่าเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคร่วมด้วย

หลักในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อกำหนดแผนแนวทางและมาตรการในการพัฒนา ถือเป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์มากที่สุด โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมเป็นคณะเพื่อทำการบ่งชี้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่ โดยคณะที่เข้าร่วมต้องมีความจริงใจในการเปิดเผยข้อมูลที่แท้จริงของพื้นที่ในทุกๆ มิติ ซึ่งข้อมูลพื้นฐานทั้ง 4 มิติ จะถูกนำไปวิเคราะห์เบื้องต้นด้วยคณะกรรมการอีกครั้งหนึ่งเพื่อดูว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏหรือเกิดขึ้นจริงในพื้นที่หรือไม่ โดยรวมถึงการให้คณะกรรมการ ได้ให้ลำดับความสำคัญในแต่ละประเด็น เพื่อนำไปวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนา ต่อไป

หลักการของการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานทั้ง 4 มิติ ของชุมชนมาจัดทำเป็นตารางไขว้ (Matrix) ซึ่งข้อมูลที่ผ่านการจัดลำดับมาแล้วโดยคณะกรรมการหรือคณะผู้ทำงานจะถูกนำมาจัดเรียงเพื่อวิเคราะห์เป็นกรณี ดังตารางที่ 5.1

	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
	1. _____	1. _____
	2. _____	2. _____
	3. _____	3. _____
	4. _____	4. _____
	5. _____	
โอกาส (O)	กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส (S×O)	กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส (W×O)
1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____
3. _____	3. _____	
	4. _____	
อุปสรรค (T)	กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค (S×T)	กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค (W×T)
1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	
3. _____		
4. _____		

ตารางที่ 5.1 แสดงการจัดเรียงข้อมูลการวิเคราะห์ SWOT

จากตารางดังกล่าว (ตาราง 5.1) ทำให้ได้กลยุทธ์ 4 แบบด้วยกัน คือ กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวมาจากตารางไขว้ (Matrix) ดังนี้

1. จุดแข็ง (S) × โอกาส (O) หมายถึง มีความสำคัญสูงและมีศักยภาพสูง
2. จุดแข็ง (S) × อุปสรรค (T) หมายถึง มีความสำคัญสูงแต่มีอุปสรรค
3. จุดอ่อน (W) × โอกาส (O) หมายถึง มีความสำคัญต่ำแต่มีศักยภาพสูง
4. จุดอ่อน (W) × อุปสรรค (T) หมายถึง มีความสำคัญต่ำและมีอุปสรรค

ศักยภาพของพื้นที่ที่ได้จากการวิเคราะห์จุดแข็งกับโอกาส (S×O) คือ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในการกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนา และในขณะเดียวกันก็ต้องหาทางส่งเสริมปรับปรุงเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ในการวิเคราะห์จุดแข็งกับอุปสรรค (S×T) คือ สิ่งที่ต้องให้ความสนใจกับสิ่งคุกคามที่เกิดขึ้น โดยต้องพยายามกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนา เพื่อเป็นการกำจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ในการวิเคราะห์จุดอ่อนกับโอกาส (S×O) คือ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษในแผนพัฒนาที่จะกำจัดจุดอ่อนของพื้นที่ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน เพราะมีโอกาที่จะประสบความสำเร็จ

ในการวิเคราะห์จุดอ่อนกับอุปสรรค (W×T) มิติคู่นี้จะให้ความสนใจน้อยที่สุด ให้ความสำคัญไว้หลังสุด ถ้าต้องมีการกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนา

ในการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านบริวารศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เพียงการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจากประเด็นการสนทนากลุ่มที่จะมีการพัฒนาให้ครบทั้ง 4 มิติ คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จากนั้นก็นำมิติทั้ง 4 มาสร้างตาราง Matrix เพื่อให้ได้ทราบถึงกลยุทธ์ทางเลือกในการกำหนดแนวทางและมาตรการสำหรับการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านบริวารศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยทางสังคมศาสตร์

คุชฎี (2543 : 218-219) ได้เสนอวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) โดยได้กล่าวว่า การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งวิธีนี้ผู้เก็บข้อมูลจะนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน โดยใช้ผู้ร่วมประชุมประมาณ

12 คน ซึ่งจะเป็นตัวแทนของประชากรที่จะทำการประเมิน กลุ่มจะทำการวิเคราะห์หัวข้อต่างๆ ตามลำดับของคำถามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งการสนทนากลุ่มมีประโยชน์อย่างมากในการศึกษาความคิดเห็น และทัศนคติของประชากร โดยวิธีนี้จะได้ข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ ซึ่งผู้ประเมินผลสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อนำมาประกอบกันได้ วิธีการนี้จะทำให้ประชากรแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น เมื่อประชากรเห็นผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นก็จะทำให้ง่ายขึ้นในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง โดยสิ่งสำคัญในการสนทนากลุ่มก็คือ การแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน และการจัดสนทนากลุ่มบางครั้งจำเป็นต้องตั้งคำถามตรงต่อผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม แต่ไม่ควรเป็นคำถามที่ชี้แนะให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นไปในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกประเด็นที่ชัดเจนในการสนทนากลุ่ม
2. ออกแบบคำถามในประเด็นต่างๆ เพื่อการสนทนากลุ่ม
3. เลือกประชากรที่จะมาร่วมสนทนากลุ่ม ประมาณ 8-12 คน โดยเป็นตัวแทนของประชากรในพื้นที่ที่จะประเมินผล การใช้จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมน้อยก็เพราะต้องการให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่
4. เลือกสถานที่ที่สะดวกในการเดินทาง และบรรยากาศเหมาะสมสำหรับการประชุม เช่น โรงเรียน วัด หรือที่ทำการของชุมชน เป็นต้น
5. ใช้วิธีการที่เหมาะสมในการเลือกผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อให้ได้ตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง
6. ฝึกอบรมผู้ดำเนินการประชุม และผู้จดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่มให้ชัดเจน การใช้คำถามต่างๆ ในการประชุม และเทคนิคที่เหมาะสมในการดำเนินการประชุมกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศักดิ์ชาย (2541) ได้ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าขนาดของพื้นที่ถือครอง การได้รับข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

สันสนีย์ (2538) ได้ศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ความก้าวหน้าของการดำเนินงานภายในหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ มีความก้าวหน้าไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการยอมรับกิจกรรมต่างๆ ของคนใน

หมู่บ้านและเกษตรกรในหมู่บ้านนั้นๆ ที่สามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องมากน้อยเพียงใด

นางเยาว์ (2544) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเรื่องศักยภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) พบว่า ศูนย์ฯ มีความพร้อมในระดับสูงในด้านความดึงดูดใจ และความสวยงาม รวมถึงความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกด้านบุคลากรและการจัดการในพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นกับแหล่งท่องเที่ยว ยังอยู่ในระดับปานกลาง

รามศรี (2545) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา บ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาทั้งสามด้าน คือ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และการตลาดท่องเที่ยว ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ

เดชา (2543) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษา บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เจ้าหน้าที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำยังขาดความรู้ ความเข้าใจในระบบการท่องเที่ยว ซึ่งระบบการท่องเที่ยวยังต้องมีส่วนประกอบในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การตลาด และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

กนก (2545) ได้ศึกษาความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของมัคคุเทศก์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มัคคุเทศก์มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับดีและมัคคุเทศก์ที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลต่างกันมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่แตกต่างกัน

ยุรีพรรณ (2545) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาไร้ชาสุวิรุฬห์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ไร้ชาสุวิรุฬห์ มีศักยภาพและความเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปยังพื้นที่ได้สะดวก มีความปลอดภัย ชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่

ภาวินี (2543) ได้ศึกษาศักยภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ เพราะขาดปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเกษตรหลายปัจจัย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

วรพล (2544) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระบบเหมืองฝายของภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยอีค่าง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ยังยึดติดกับความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ สืบทอดจากบรรพบุรุษนำมาประยุกต์เข้าสู่งการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมคู่กับชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญในการศึกษาภูมิปัญญา การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแบบครบวงจร คือ มีระบบการให้ข้อมูลข่าวสาร ความพร้อมด้านที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว การแสดงและจำหน่ายของที่ระลึก ให้ชุมชนมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจและความมีจิตสำนึกในแหล่งท่องเที่ยว

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมมากที่สุด รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ในการศึกษา เช่น การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม จิตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพื่อทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยความรู้ที่ได้รับจะเป็นประโยชน์เบื้องต้นสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้